

JULIUS MAŘÁK

29. 3. 1832 - 8. 10. 1899

Julius Edvard Mařák se narodil 29. března 1832 v Litomyšli. Kultivované prostředí měšťanské rodiny s uměleckými zájmy, u níž se scházela místní vlastenecká společnost, i samotné kulturní prostředí Litomyšle ovlivňovalo a formovalo Mařáka od samého dětství. Od roku 1842 navštěvoval litomyšlské piaristické gymnasium a připravoval se - podle přání rodičů - na povolání lékárníka, i když sám dával přednost hudbě. V roce 1847 však bylo litomyšlské panství prodáno v dražbě a otec Mařáka, který zde byl zaměstnán nejdříve jako knihovník, později jako pokladník, přišel o své zaměstnání. Nejdříve se s celou rodinou odstěhoval do Mstětic u Prahy, ještě téhož roku přesídlil do Prahy a v roce 1851 se stal zaměstnancem na panství barona Silbersteina v Heřmanových Sejfech u Hostinného.

Mladý Mařák se rozhodoval mezi dráhou hudebníka a malíře, nakonec zvítězilo malířství, i když vřelý vztah k hudbě Mařáka nikdy neopustil. Pokračoval ve studiu v Praze na Akademii, v krajinářském ateliéru Maxe Haushofera. Haushoferova výuka jej zřejmě neuspokojovala, neboť na podzim 1853 odjíždí do Mnichova, aby se tam soukromě školil u Leopolda Rottmanna a Eduarda Schleicha. Vrátil se počátkem roku 1855 ze zdravotních důvodů a vzhledem k neutěšené finanční situaci rodičů, aby pokračoval ve studiu na Akademii. V dalších letech hodně času věnoval cestování po české krajině, procestoval Krkonoše, severovýchodní Čechy, Český ráj a Šumavu, aby načerpal inspiraci k prvním romanticky laděným krajinám. Od samého počátku se zaměřoval na interpretaci krajiny v různých ročních i denních dobách.

Od roku 1855 jezdil Mařák často do Vídně, kde své práce vystavoval na výstavách tamní Akademie a rakouského uměleckého spolku „Österreichischer Kunstverein Wien“ v Schönbrunner Haus. Mařákovu malířskou tvorbu můžeme sledovat od konce padesátých let, jeho vývoj však nebyl přímočarý a sestavení

chronologické řady jeho děl není jednoduché. Námětová monotónnost, obrácená většinou k lesním interiéřům, společně s jistou časovou nevyvážeností v kompozici, malířském rukopisu i barevnosti, kterou si Mařák udržel až do svých posledních let, znesnadňují přesné datování. Velké malované lesní prospekty komponoval zásadně v ateliéřu podle kresebných studií pořizovaných v přírodě. Mařák se ke stejným námětům vracel, někdy i po letech, aby je s úspěchem a malířskou invencí neustále obměňoval a parafrázoval. Podobné záběry na lesní cesty, okraje i průhledy bukovými, dubovými nebo smrkovými lesy v ranním slunci i podvečerním stmívání procházejí celým jeho dílem.

Mařákovy rané práce z období od konce padesátých let do konce šedesátých let vznikaly v intencích mnichovského a vídeňského romantického názoru na krajinu a pod přímým vlivem jeho protagonistů a Mařákových prvních učitelů: Maxe Haushofera v Praze, Eduarda Schleicha a Leopolda Rottmanna v Mnichově a Franze Steinfelda ve Vídni. K charakteristickým ukázkám uvedeného desetiletí patří „*Alpská krajina*“. Scénu romanticky laděného záběru popisuje Mařák do nejmenších podrobností a shrnuje v ní celý program Haushoferovy školy v romantickém nakupení neobyčejných útvarů, v scénérii plné kontrastů i v náladě melancholické samoty. Další malby „*Krajina s čápy*“ a „*Bystřina v lese*“ vykazují i vlivy Mařákových starších spolužáků a kolegů, Adolfa Kosárka, Leopolda Stephana, Bedřicha Havránka.

V roce 1860 se Mařák rozhodl pro trvalý pobyt ve Vídni. Živil se soukromým vyučováním kreslení a malbě ve šlechtických a měšťanských rodinách. V roce 1869 poznal svou budoucí manželku Idu Pfeffermannovou, dceru známého vídeňského zubního lékaře. Zabýval se též ilustrováním časopisů, nejdříve rakouských, později i českých, a také reprodukcí grafikou. Do techniky leptu Mařáka zasvětil už při prvních pobytech ve Vídni vynikající mědirytec českého původu Leopold Jaroslav Schmidt.

Počátkem šedesátých let se v Mařákově tvorbě objevuje nový prvek - zájem o zachycení konkrétního krajinného motivu v přirozeném denním světle. V té době ovlivňoval krajinomalbu v celé Evropě malířský názor barbizonských krajinářů, přicházející z Francie. Mařák tehdy maluje „*Písčité krajiny*“, „*Údolí u Vápenného Podolu*“, „*Bahnitý potok*“, „*Okraj lesa*“, „*Podzimní soumrak*“, „*Jitro v lese*“, „*Večer v*

lese“. Melancholický romantismus hlubokého a tmavého lesa s tůněmi, bystřinami a plachou zvěří mu byl nejbližší. Někdy připomíná literární popisy Johanna Wolfganga Goetha nebo Adalberta Stiftera.

První větší ohlas se dostavil v roce 1866. Mařák se tehdy zúčastnil výstavy Kunstvereinu rozměrnou kresbou uhlím „*Kongres pod jilmy*“. Na vyzvání Kunstvereinu provedl Mařák námět i v oleji a tak vznikl známý obraz „*Čapí sněm*“, pro velký úspěch realizovaný ještě v několika replikách. Jedno zpracování bylo v roce 1873 vystaveno na vídeňské světové výstavě, oceněno zlatou medailí a zakoupil je císař, další je dnes v majetku Národní galerie v Praze, třetí replika je v plzeňské galerii.

Do okruhu prací z konce šedesátých let patří dále např. „*Dub v lese*“, „*Východ měsíce v borovém lese*“, „*Liška na číhané*“, „*Krajina v bouři*“.

V letech 1870 až 1871 Mařák též obdržel první větší zakázku. Společně s malířem Janem Václavem Kautským měli vyzdobit dvoranu v pravém křídle budovy vídeňského nádraží Františka Josefa. Mařákovým úkolem bylo namalovat pohledy na města Plzeň, České Budějovice, Eggenburg a Klosterneuburg. Po první světové válce získalo obrazy Plzně a Českých Budějovic československé Ministerstvo železnic. Zbylé dva obrazy měly být podle vídeňské galerie zničeny v druhé světové válce.

V roce 1871 se Mařák ve svých jednačtyřiceti letech po tříleté známosti oženil se svou třiadvacetiletou žačkou Idou Pfeffermannovou. Další tři roky prožil v tyrolských Alpách, kde vzniklo množství kreseb s romantickými sentimentálními lesními náměty. Po návratu z Tyrol v roce 1875 se Mařákům narodila dcera Josefina, kterou rodiče nazývali Pepa. Mařák pracoval s novou chutí a vervou a v roce 1877 dokončil cyklus „*Lesní samota*“. Cyklus vyvolal nadšení. Vzápětí Mařák dokončil na objednávku císařovu i cyklus *Rakouské lesní charaktery*, zpodobení příznačných tvarů a znaků stromů, rostoucích na území rakouské monarchie. Tento cyklus byl oceněn Reichlovou cenou a finanční odměnou. Některé náměty z obou cyklů pak přenesl na plátno, tak vznikly např. „*Tragédie lesa*“, „*Jitřní píseň*“, jedno z nejkrásnějších a nejlyričtějších Mařákových děl s lesní tematikou.

V roce 1880 byl Mařák vyzván, aby vyzdobil předsíň královské lóže v pražském Národním divadle. Podle návrhu designovaného ředitele divadla Františka Adolfa

Šuberta zhotovil cyklus devíti krajinných pohledů na historicky důležitá a památná místa Čech a Moravy, odkud byly přivezeny základní kameny ke stavbě divadla. Každý z obrazů měl připomenout chvíli v dějinách českého národa: **Říp** - počátek jeho historie, **Hradčany** - sídlo českých panovníků, **Vyšehrad** - první Přemyslovce, **Blaník** - pověst o rytířích ukazující k slavné minulosti i budoucnosti národa, **Tábor** - úsilí o dosažení náboženské svobody, **Domažlice** - slavnou dobu českého válečnictví, **Velehrad** - základy státnosti a počátky křesťanství v českých zemích, **Hostýn** a **Radhošť** zastupovaly Moravu a Slezsko. Mařák dané téma monumentální formou transponoval do světa představ a symbolů, aby docílil většího účinku a navodil atmosféru pověstí, legend a historických událostí, spojovaných se zobrazovaným místem. Krajinařskou tematikou obměnil Alšovu myšlenku z velkého foyeru a vytvořil paralelu k Smetanově glorifikaci rodné země v cyklu symfonických básní *Má vlast*.

V době, kdy Mařák maloval krajinařské kompozice pro Národní divadlo, byl na vrcholu tvůrčích sil a uznávaným malířem lyrických lesních scenérií. Po celá osmdesátá léta s úspěchem a malířskou invencí obměňoval další a další pohledy na lesní cesty, kraje lesa a březové háje v ranním slunci i podvečerním stmívání.

V roce 1885 byl Mařák vyzván ke spolupráci na ilustrování díla korunního prince Rudolfa „Die österreichisch-ungarisch Monarchie in Wort und Bild“. Za pobytu v Dolních Rakousích vznikla početná řada kreseb, z nichž některé, např. cyklus „**Čtyři roční doby**“, se staly podnětem k malbám.

V roce 1887 byl Mařák povolán do Prahy na Akademii a bylo mu nabídnuto místo profesora krajinařské školy. Mařák místo přijal a krajinařskou školu vedl 12 let. Vychoval celou generaci krajinařů a nepřerušenou linii české krajinomalby dovedl až na počátek 20. století. Společenského uznání a ocenění se Mařákovi dostalo v roce 1890, kdy byl zvolen řádným členem IV. sekce právě založené České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění. Téhož roku byl vyznamenán „Řádem železné koruny 3. třídy“, který uděloval panovník „za zásluhy vojenské i občanské“.

V roce 1891 Ministerstvo osvěty a školství objednalo u Mařáka dva rozměrné obrazy s motivem pralesa. Malíř se rozhodl hledat k nim inspiraci přímo na Šumavě a po dva roky tam trávil letní a podzimní měsíce. Oba pobyty probíhaly za vytrvalých

dešťů, které mu komplikovaly práci a zhoršovaly zdraví. Ale právě v neúnavném souboji s nepohodou se mu podařilo na obou velkých plátnech zachytit a vyjádřit typickou šumavskou náladu, vlhkou, zamlženou a silně melancholickou. *Šumavský prales* zaznamenal na umělecké výstavě ve Vídni zasloužený úspěch a obdiv.

V roce 1893 byl Mařák opakovaně nemocen, od mládí trpěl dnou a plicními katary. Fyzicky jej zmáhala i práce na Akademii, která jej ve značné míře odváděla od vlastní malířské práce.

V roce 1895 vyhlásil Zemský výbor soutěž na malířskou výzdobu novostavby Musea Království českého. Vyzval k ní Julia Mařáka a Beneše Knüpfera a posléze uzavřel s Juliem Mařákem, ve které se malíř zavázal zhotovit do tří let cyklus krajinných obrazů. V náročném úkolu monumentálního charakteru vytvořil Mařák podobně jako v případě výzdoby Národního divadla pohledy na místa, které zároveň symbolizovaly důležité historické chvíle českého národa. Aby mohl dílo dokončit při svém neustále se zhoršujícím zdravotním stavu, hledal pomoc i u svých žáků a přizval ke spolupráci Bohuslava Dvořáka. Obrazy byly dokončeny ve stanoveném termínu a měsíc poté Mařák 8. října 1899 zemřel. Byl pochován na Vyšehradě.

Julius Mařák žil v zásadě samotářským, uzavřeným životem, obráceným ke své práci, rodině a později ke svým žákům, kterým věnoval maximální péči. Do poslední chvíle pracoval a zanechal po sobě rozsáhlé dílo. Malíř se snažil zaznamenat přírodu jak ji viděl a jak jí rozuměl za pomoci barvy a světla, opakovaně zkoušel různé možnosti přesvědčivého malířského vyjádření jediného námětu - lesního interiéru - za různé roční a denní doby. V druhé polovině 19. století u nás Julius Mařák zosobňuje „pozdní fázi“ romantismu a jeho tvorba je pro nás nejen kulturně historickým svědectvím o atmosféře století, ale i trvalým vkladem českého výtvarného umění.